

BOSNA I HERCEGOVINA I GEOPOLITIČKE PROMJENE U EVROPI I SVIJETU NA POČETKU XXI STOLJEĆA

Profesor emeritus Mirko Pejanović, dopisni član ANUBiH

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine
Bistrik 7, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
mpejanovic@anubih.ba

Apstrakt

Bosna i Hercegovina na početku XXI stoljeća opstoji i razvija se unutar geopolitičkog okvira koji je ustanovljen Dejtonskim mirovnim sporazumom 1995. godine. Okvir za mirovno političko rješenje rata u Bosni i Hercegovini ustanovljen je voljom vodećih svjetskih sila unutar Kontaktne grupe: SAD, Ruska Federacija, Velika Britanija, Francuska i Savezna Republika Njemačka.

Postratna i postdejtonska izgradnja mira i demokratskih institucija države Bosne i Hercegovine omogućena je angažovanjem međunarodne zajednice i Evropske unije. Ekonomski, socijalni i politički razvoj imao je uspješan tok u vremenu dok su funkcionisale „bonske ovlasti“ na temelju kojih je visoki predstavnik međunarodne zajednice mogao proglašavati zakone na privremenoj osnovi.

Visoki predstavnik je od 1999. do 2007. godine proglasio **800 odluka**.

To je odmijenilo nepostojanje konsenzusa vladajućih stranaka u donošenju zakona i u upravljanju državnim razvojem Bosne i Hercegovine.

Od 2008. godine Bosna i Hercegovina ima ugovorni odnos sa Evropskom unijom na temelju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

Zbog jačanja nacionalističke retorike od 2006. godine Bosna i Hercegovina ulazi u ekonomsku, socijalnu i političku krizu razvoja. U zenitu krize bio je protest građana u februaru 2014. godine.

Stagnacija u razvoju Bosne i Hercegovine dobila je obrat u pozitivnom pravcu od 2015. godine, kada je njemačko-britanskom inicijativom pokrenut novi pristup Evropske unije prema pitanju mogućeg ubrzanja integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju.

Geopolitičke promjene u svijetu i Evropskoj uniji mogu negativno uticati na stabilan razvoj Bosne i Hercegovine. U radu se elaboriraju ekonomski i politički procesi koji, u okviru istorijskog procesa integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, mogu biti brana za one uticaje koji dolaze

usljed geopolitičkih promjena u Evropskoj uniji i svijetu. Dvije su komponente koje čine ovu branu: ubrzanje integracije u Evropsku uniju i uspostavljanje široke koalicije parlamentarnih stranaka za evropsku pravnu državu Bosnu i Hercegovinu.

Ključne riječi: Evropska unija, Bosna i Hercegovina, Vijeće Evrope, geopolitika, Kontaktna grupa, Dejtonski mirovni sporazum, Republika Srpska, Federacija Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština BiH, visoki predstavnik međunarodne zajednice, geopolitičke silnice u svijetu, široka koalicija parlamentarnih stranaka za evropsku Bosnu i Hercegovinu, Savezna Republika Njemačka, Velika Britanija, Reformska agenda, građanski protest, Sirija, Libija, Irak, Islamska država (ISIL), terorizam

1. Geopolitičke silnice i Bosna i Hercegovina u kontekstu provođenja Dejtonskog mirovnog sporazuma

Opstojnost države Bosne i Hercegovine krajem XX i početkom XXI stoljeća bitno je uslovljena odnosom međunarodne zajednice prema uspostavljanju mira, nakon troipogodišnjeg rata u Bosni i Hercegovini (1992-1995). U vremenu rata 1992-1995. godine Bosna i Hercegovina je imala velika razaranja privredne i društvene infrastrukture. Nasilno je izveden progon oko dva miliona civilnog stanovništva sa predratnih mjesta življenja. Usljed permanentnog granatiranja opkoljenog Sarajeva od 1992. do 1995. godine živote je izgubilo više od 12.000 ljudi, među kojima 1.500 djece.

Ratni cilj Miloševićevog režima i Karadžićeve Srpske demokratske stranke bio je potpuna destrukcija i etnička podjela države Bosne i Hercegovine. Odbranu suvereniteta i teritorijalnog integriteta države Bosne i Hercegovine vodilo je ratno Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine. Kao civilna komanda, ratno Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine je rukovodilo odbrambenim aktivnostima Armije Republike Bosne i Hercegovine kao oružane sile građanskih i patriotskih snaga. Istovremeno, ratno Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je vodilo pregovore o postizanju mirovnog rješenja za Bosnu i Hercegovinu.¹ Od 1992. do 1994. pregovori su vođeni u okviru Ženevske mirovne konferencije za bivšu Jugoslaviju. Arbitri za vođenje pregovora bili su imenovani od Ujedinjenih nacija i Evropske unije. Bili su to Sajrus Vens (Cyrus Vance) i Torvald (Thorvald) Stoltenberg u ime Organizacije ujedinjenih nacija. U ime Evropske unije arbitri u pregovorima bili su lord Dejvid Oven (David Owen) i Karl Bilt (Carl Bildt). Oni su posredovali

¹ Interese Bosne i Hercegovine u mirovnim pregovorima zastupala je državna delegacija ratnog Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine. Ratno Predsjedništvo RBiH je prema Ustavu BiH vršilo ulogu Parlamenta i Vrhovne komande u uslovima rata. Za djelovanje u ratnim uslovima Predsjedništvo BiH je usvojilo Platformu koja je definisala ciljeve odbrane integriteta i multietničkog bića Republike Bosne i Hercegovine.

u oblikovanju više mirovnih planova za Bosnu i Hercegovinu. Prvi Mirovni plan pod vođstvom Sajrusa Vensa i Davida Ovena za osnovu ustrojstva Bosne i Hercegovine je imao deset provincija i zajedničke organe Bosne i Hercegovine. Provincije su bile koncipirane tako da tri provincije imaju većinu srpskog naroda, tri većinu hrvatskog naroda i tri većinu bošnjačkog naroda.

Grad Sarajevo je imao poseban status. Ovaj plan nije dobio podršku srpske strane. Odbila ga je Skupština srpskog naroda na svom zasjedanju na Jahorini.²

Drugi mirovni plan za Bosnu i Hercegovinu je uslijedio sredinom 1994. Ovaj plan je zasnovan na ustrojstvu Bosne i Hercegovine sa tri etničke republike: bosanska sa većinom bošnjačkog naroda, hrvatska sa većinom hrvatskog naroda i srpska sa većinom srpskog naroda. Bosna i Hercegovina bi bila unija triju etničkih republika. Na ovaj način je težnja za etničkom podjelom Bosne i Hercegovine došla do svog vrhunca. Međutim, mirovni plan od tri etničke republike nije dobio podršku na proširenoj sjednici ratne Skupštine Bosne i Hercegovine održane u Sarajevu 27. i 28. avgusta 1993.³

Nakon neuspjeha u oblikovanju mirovnih planova za Bosnu i Hercegovinu u okviru Ženevske mirovne konferencije uslijedila je inicijativa za pregovore bošnjačkih i hrvatskih predstavnika kako bi se zaustavio hrvatsko-bošnjački ratni sukob, započet u prvoj polovini 1993. godine. Pregovori su vođeni u Vašingtonu (Washington), uz posredovanje administracije SAD-a, a završeni su u martu 1994. godine usvajanjem sporazuma o formiranju bošnjačko-hrvatske federacije.⁴ Vašingtonski mirovni sporazum omogućio je mir na prostoru pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatskog vijeća obrane. Vašingtonski sporazum će postati osnova za postizanje cjelovitog mirovnog rješenja za Bosnu i Hercegovinu.

U nastojanju da se dođe do cjelovitog mirovnog rješenja za Bosnu i Hercegovinu međunarodna zajednica je formirala Kontaktnu grupu⁵. Budući da su u Kontaktnoj grupi bile zemlje koje su vodeće svjetske sile i članice Vijeća

² Skupština je održana 5. i 6. maja 1993. na Jahorini. General Mladić je zatražio podršku poslanika da se odbije plan, što je na kraju zasjedanja i odlučeno. Odbijen je i prijedlog Slobodna Miloševića da se prihvati Vens-Ovenov mirovni plan. Ovaj plan nije omogućavao etnički zaokružen entitet srpskog naroda, jer su i bošnjački i hrvatski i srpski narod živjeli izmiješano na cijeloj teritoriji države Bosne i Hercegovine. Vidi šire: Robert Donia: „Iz Skupštine Republike Srpske 1991-1996, Univeristy press, Fondacija istina, pravda, pomirenje, Sarajevo-Tuzla, 2012, str. 30.

³ Vidi: Kasim Begić: *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma*, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997, str. 143.

⁴ Na Ustavotvornoj skupštini, održanoj 30. marta 1994. godine, usvojen je Ustav bošnjačko-hrvatske federacije sa deset kantona kao federalnih jedinica, Ibid., str. 171.

⁵ Kontaktnu grupu su činile: Sjedinjene Američke Države, Ruska Federacija, Velika Britanija, Francuska i Savezna Republika Njemačka.

sigurnosti, sem Savezne Republike Njemačke, one su **izgradile konsenzus za osnove mirovnog političkog rješenja rata u Bosni i Hercegovini**. Taj konsenzus je **oblikovan u vidu mirovnog plana Kontaktne grupe**. Ovaj plan je predviđao postojanje dviju cjelina unutar Bosne i Hercegovine. Jednu cjelinu čini bošnjačko-hrvatska federacija, drugu entitet srpskog naroda.

Plan Kontaktne grupe postao je osnova za oblikovanje Dejtonskog mirovnog sporazuma. Liderstvo u vođenju pregovora za cjelovito mirovno rješenje preuzele su Sjedinjene Američke Države. Posredovanje u pregovorima vodio je Ričard Holbruk (Richard Holbrooke), specijalni izaslanik predsjednika SAD-a. Administracija SAD-a je organizovala pregovore u novembru 1995. godine u gradu Dejtonu (Dayton).

Dejtonski mirovni sporazum je zasnovan na planu Kontaktne grupe, unutar koje je osigurana volja velikih svjetskih sila da se zaustave rat i masovno stradanje civila u Bosni i Hercegovini. Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini ili Dejtonski mirovni sporazum sadrži više aneksa. Vojni aspekt Dejtonskog mirovnog sporazuma dao je osnovu za zaustavljanje vojnih aktivnosti posredstvom NATO-saveza. Najvažniji dijelovi civilnog aspekta Dejtonskog mirovnog sporazuma odnose se na Ustav Bosne i Hercegovine i povratak izbjeglica i raseljenih osoba.

Prema Dejtonskom ustavu Bosna i Hercegovina je dobila novo ustavno-političko ustrojstvo koje čine institucije države Bosne i Hercegovine i dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine sa 51% teritorije BiH i Republika Srpska sa 49% teritorije. Nakon provedene međunarodne arbitraže 1999. godine grad Brčko je dobio status distrikta, vezanog za institucije države Bosne i Hercegovine. Svi mirovni planovi nastali prije **Dejtonskog mirovnog sporazuma primarno su bili izvedeni na etničkoj osnovi**.

I sam Dejtonski mirovni sporazum **daje primat etničkom principu u oblikovanju institucija političkog sistema**. Jedan entitet, Republika Srpska, ima primat u artikulaciji interesa srpskog naroda. Drugi entitet, Federacija BiH, zasnovan je na ispoljavanju **interesa bošnjačkog i hrvatskog naroda**. Entiteti su, na temelju Dejtonskog ustava, dobili široke **zakonske nadležnosti**. Za razliku od entiteta, institucije države Bosne i Hercegovine su dobile sužene nadležnosti. Zbog takvog političko-ustavnog ustrojstva država Bosna i Hercegovina **egzistira kao nefunkcionalna država**. Njena nefunkcionalnost proističe i iz monopolskog položaja i dominacije etničkih stranaka u upravljanju društvenim razvojem. Pokazalo se u praksi da etničke stranke **ne posjeduju moć izgradnje međusobnog konsenzusa** o glavnim pitanjima razvoja države Bosne i Hercegovine. Zbog ovog momenta entiteti i država Bosna i Hercegovina nemaju stabilne parlamentarne većine i vlade formirane

na tim većinama. Usljed toga bosanskohercegovačko društvo i država imaju **permanentnu krizu u svom razvoju**. Takođe imaju nužnost oslanjanja na ulogu i pomoć međunarodne zajednice i Evropske unije u implementaciji Dejtonskog mirovnog sporazuma i izgradnji mira.

Postratni i postdejtonski period političkog razvoja države Bosne i Hercegovine prolazi kroz više zasebnih procesa. Svi ti procesi u svojoj ukupnosti doprinose izgradnji mira i oblikovanju istorijskog procesa integracije Bosne i Hercegovine u evroatlantske institucije: Vijeće Evrope⁶, Evropsku uniju i NATO. Za razliku od drugih postsocijalističkih država, Bosna i Hercegovina, uz postsocijalističku tranziciju, prolazi i kroz proces povratka i reintegracije izbjeglica i proces obnove ratom devastirane privrede i komunalne infrastrukture. Ovakva specifičnost bosanskohercegovačkog društva i protivrječnosti u njegovom razvoju skoro da se ne bi mogle prevladavati bez angažovanja i pomoći međunarodne zajednice i Evropske unije.

U prvih pet postratnih godina, zapravo od 1996. do 2000. godine, glavne tokove u postratnoj obnovi Bosne i Hercegovine kreirala je i vodila međunarodna zajednica. Radi se o tome da su obnovu putne i komunalne infrastrukture inicirale i finansirale međunarodna zajednica i Evropska unija. Time su stvoreni uslovi za slobodu kretanja građana i za rad društvenih službi: obrazovanje i zdravstvo. U vremenu od 1996. do 2000. godine parlamentarne izbore je provodila Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju (OSCE). Prvi poslijeratni višestranački izbori održani su u septembru 1996. godine. **Stvorena je društvena klima u kojoj se izborno tijelo etnički homogeniziralo**. Nadmoćnu izbornu pobjedu dobile su etničke stranke: SDA, HDZ BiH i SDS. One su zajedno osvojile 86% mjesta u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. Opozicione građanske stranke su marginalizirane. Međutim, u procesu odlučivanja u Parlamentu Bosne i Hercegovine **vladajuće etničke stranke nisu imale konsenzus** o većini pitanja **o kojima su odlučivale**. Uz ostalo, nisu imale konsenzus ni o izgledu novčanice, grba, zastave. Umjesto njihovog međusobnog konsenzusa, odluke je donio tadašnji visoki predstavnik Karl Bilt. I na sljedećim parlamentarnim izborima, 1998. godine, pobijedile su etničke stranke. (Tada su mandati parlamentarnih tijela trajali dvije godine.) Tek će na parlamentarnim izborima 2000. godine većinu u Parlamentu BiH osvojiti građanske multietničke stranke. Uz predvođenje Socijaldemokratske partije BiH formirana je Alijansa za demokratske promjene. U toj Alijansi su učestvovala i Stranka za BiH i Partija demokratskog progresa

⁶ Bosna i Hercegovina je primljena u članstvo Vijeća Evrope 2002. godine. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju Bosne i Hercegovine sa Evropskom unijom potpisan je 2008. godine, a na snagu je stupio 2015. godine.

iz Republike Srpske. U kratkom mandatu od dvije godine Demokratska alijansa je započela ekonomske i političke reforme. Uz podršku međunarodne zajednice, Alijansa za demokratske promjene je uspjela usvojiti amandmane na entitetske ustave kojim je primijenjena odluka Ustavnog suda BiH iz 2000. godine o konstitutivnosti naroda na cijelom prostoru države Bosne i Hercegovine. Na taj način je ukinuta ustavna diskriminacija položaja srpskog naroda u Federaciji BiH i bošnjačkog i hrvatskog u Republici Srpskoj.⁷ Na temelju **ukidanja diskriminacije na etničkoj osnovi** Bosna i Hercegovina je ispunila važan uslov za prijem u Vijeće Evrope 2002. godine.

Budući da Alijansa za demokratske promjene u vremenu od dvije godine nije ni mogla ispuniti očekivanja građana u pogledu rasta zaposlenosti, došlo je do obrata na parlamentarnim izborima 2002. godine. Na ovim izborima građani će svoje povjerenje dati ponovo nacionalnim strankama. U dva mandata, za period 2002-2006-2010. godina, nacionalne stranke u Parlamentu Bosne i Hercegovine nisu imale čvrste koalicione sporazume za provođenje reformi. A sve reforme od 2002. godine odvijale su se u kontekstu strateškog opredjeljenja bosanskohercegovačke države i društva za integraciju u Evropsku uniju i NATO. Nepostojanje konsenzusa između vladajućih etničkih stranaka odmjenjivao je visoki predstavnik međunarodne zajednice primjenom svojih bonskih ovlaštenja. Na temelju bonskih ovlaštenja visoki predstavnik međunarodne zajednice donio je 800 odluka u periodu 1999-2007. godina.⁸ Svi zakoni koje je proglasio visoki predstavnik međunarodne zajednice, ukupno 145, bili su osnova za izvođenje najvažnijih reformi u procesu integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju. Posebno mjesto imaju reforme koje su omogućile proširenje nadležnosti i promjenu strukture Vijeća ministara. Od tri ministarstva u Vijeću ministara, prema zakonu o Vijeću ministara iz 1997. godine⁹ izvršene su zakonske promjene koje su dovele do proširenja strukture Vijeća ministara na devet ministarstava 2005. godine. Deveto ministarstvo je postalo Ministarstvo odbrane, nakon što su formirane jedinstvene Oružane snage Bosne i Hercegovine.

⁷ Vidi šire: *Politički pluralizam u Sloveniji i Bosni i Hercegovini*, uredili Danica Fink Hofner i Mirko Pejanović, Promocult, Sarajevo/Ljubljana, 2006, str. 58 i 59.

⁸ Alijansa za demokratske promjene je vladala dvije godine. U tom vremenu realizirana su četiri važna projekta: postignut je prijem Bosne i Hercegovine u Vijeće Evrope; formirana je državna granična služba za kontrolu granica; uklonjena je diskriminacija na etničkoj osnovi usvajanjem amandmana o konstitutivnosti naroda u ustavima Federacije BiH i Republike Srpske i dokinut je paralelizam u vršenju vlasti koji su provodili SDA i HDZ: Vidi šire: Mirko Pejanović, *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Šahinpašić, Sarajevo, 2005, str. 80 i 81.

⁹ Vidi: *Država Bosna i Hercegovina i demokratija*, University Press, Sarajevo, 2015, str. 236.

Važne reforme izvedene su i u pogledu uspostavljanja novih institucija države Bosne i Hercegovine. Radi se o uspostavljanju Granične službe Bosne i Hercegovine, zatim Obavještajne službe i Službe za istrage. Takođe su uspostavljeni Uprava za indirektno oporezivanje i Tužilaštvo i Sud Bosne i Hercegovine. Ove i druge reforme ojačale su **kapacitet državnih institucija** Bosne i Hercegovine. Takođe su ove reforme, uz djelimičnu reformu policije, omogućile da Bosna i Hercegovina ispuni uslove za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom 2008. godine. Mada je ovaj sporazum dugo čekao na ratifikaciju, zapravo sve do 2015. godine, Bosna i Hercegovina je sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju ušla u ugovorni odnos sa Evropskom unijom.

Reforma Ustava Bosne i Hercegovine (Dejtonski ustav) javlja se kao najsloženija reforma u postdejtonskom političkom razvoju države Bosne i Hercegovine. Radi se o tome da ustavna reforma koja bi omogućila promjenu Dejtonskog ustava **nema konsenzus vladajućih političkih stranaka** u Parlamentu BiH. To se pokazalo tokom odlučivanja o prijedlogu “Aprilskog paketa” amandmana na ustav Bosne i Hercegovine 2006. godine.¹⁰

Paket nije dobio dvotrećinsku većinu poslanika. Visoki predstavnik međunarodne zajednice, tada Švarc-Šiling (Schwarz-Schilling), nije koristio bonške ovlasti niti je izvršio adekvatan pritisak koji bi poslanike Stranke za BiH privolio da prihvate “Aprilski paket” ustavnih promjena.¹¹ Od tada je međunarodna zajednica promijenila svoju dinamiku u vršenju uticaja na izvođenje reformi. U pokušaju pripreme međustranačke saglasnosti, uz moderaciju Evropske unije, za ustavne promjene 2009. godine takođe nije bilo uspjeha. Sve je to pokazalo da promjena Dejtonskog ustava nije moguća sve dok se ne dođe do konsenzusa vladajućih stranaka. A taj **konsenzus će biti moguć u vremenu kad Evropska unija i međunarodna zajednica, po osnovu svoje geopolitičke uloge, nametnu osnovu za ustavne promjene**. Sve dotle država Bosna i Hercegovina egzistira kao **nefunkcionalna država** u kojoj

¹⁰ Rasprava o „Aprilskom paketu“ amandmana na Ustav Bosne i Hercegovine trajala je dva dana potkraj aprila 2006. godine. „Aprilski paket“ amandmana na Ustav BiH nije dobio dvotrećinsku većinu poslanika jer su poslanici Stranke za BiH, kao vladajuće stranke, bili protiv predloženih promjena Ustava Bosne i Hercegovine. Predloženim amandmanima na Dejtonski ustav Bosne i Hercegovine predviđeno je jačanje institucija na nivou države Bosne i Hercegovine, a posebno Predsjedništva BiH, Parlamenta i Vijeća ministara. Vidi šire: *Ogledi o državnosti i političkom razvoju BiH*, Šahinpašić, Sarajevo/Zagreb, 2012, str. 170-173.

¹¹ „Usvajanje evropskih standarda u razvoju države Bosne i Hercegovine pretpostavlja novu ustavnu konstituciju. Kreacija novog sadržaja Ustava Bosne i Hercegovine podrazumijeva postojanje geopolitičke osnove izražene u moći i volji administracije SAD-a, EU i zemalja članica Kontaktne grupe.“ Vidi: Mirko Pejanović, *Država Bosna i Hercegovina i demokratija*, Univerity Press, Sarajevo, 2015, str. 134.

permanentno postoji **kriza odlučivanja** u Parlamentu BiH. Ali takođe postoji potreba daljeg djelovanja Evropske unije i međunarodne zajednice u pružanju pomoći za izvođenje reformi unutar evropskog integracijskog procesa.

2. Zastoji u odvijanju integracijskog procesa za sticanje članstva Bosne i Hercegovine u Evropskoj uniji

Nakon što je Bosna i Hercegovina 2008. godine potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom došlo je do odlaganja primjene ovog sporazuma. Postojao je uslov zbog kojeg je odlagana ratifikacija Sporazuma u institucijama Evropske unije. Taj uslov je proistekao iz presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetu „Sejdić i Finci“. Presuda je donesena u decembru 2009. godine. Pokušaj provođenja presude putem usvajanja amandmana na Ustav Bosne i Hercegovine trajao je bezuspješno od 2009. do 2014. godine.¹²

U vremenu od 2008. pa sve do 2015. godine proces integracije Bosne i Hercegovine je bio u zastoju. A već se pokazalo u postdejtonskim godinama društvenog razvoja Bosne i Hercegovine da **svaki zastoj u odvijanju evropskog integracijskog procesa dovodi do tendencija destabilizacije bosanskohercegovačkog društva. Više je nego izvjesno, ako nema odvijanja evropskog integracijskog procesa, nema ni povoljnog odvijanja unutrašnje integracije Bosne i Hercegovine i održavanja njene stabilnosti.**

Pogoršanje ekonomskih kretanja vodilo je stalnom rastu nezaposlenosti stanovništva. Tako je na primjer 60% populacije mladih školovanih ljudi nezaposleno. Pola miliona radno sposobnog stanovništva je nezaposleno, od ukupnog broja stanovnika.¹³

Nezadovoljstvo socijalno-ekonomskim stanjem kulminiralo je masovnim protestima građana u februaru 2014. godine.¹⁴ Protesti građana su potakli nova razmišljanja i odnos prema nužnosti izvlačenja Bosne i Hercegovine iz krize u ekonomskom i političkom razvoju.

Određene iskorake učinile su i institucije Evropske unije u smislu kreacije novog pristupa u pružanju pomoći za ubrzanje integracije države Bosne

¹² U tom mandatu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine vladajuće stranke koje su činile većinu nisu uspjele izgraditi konsenzus za provođenje presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetu „Sejdić i Finci“. Odlučivanje o mogućim prijedlozima amandmana odvijalo se izvan Parlamentarne skupštine BiH i samo u krugu stranačkih lidera. Time je moć Parlamenta Bosne i Hercegovine bila uzurpirana. Vidi šire: Mirko Pejanović, *Država Bosna i Hercegovina i demokratija*, University Press, Sarajevo, 2015, str. 145.

¹³ Po popisu stanovništva iz 2013. godine Bosna i Hercegovina ima 3.500.000 stanovnika.

¹⁴ Na temelju zahtjeva građana iskazanih na protestima u Tuzli, Sarajevu, Zenici, Bihaću smijenjene su kantonalne vlade u ovim gradovima.

i Hercegovine u Evropsku uniju. Uslijedila je, zapravo, njemačko-britanska inicijativa koja je dala osnovu za oblikovanje Reformske agende. Ovim dokumentom je **primat dat pitanjima ekonomsko-socijalnog razvoja**. Politička pitanja, za koja ne postoji konsenzus, odložena su za neko buduće vrijeme. Ovim su institucije Evropske unije – Evropska komisija, Evropsko vijeće i Evropski parlament, **odabrale novi pristup** kako bi se ubrzala integracija Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju. Na temelju uticaja specijalnog predstavnika Evropske unije u Bosni i Hercegovini sve parlamentarne stranke su potpisale obavezu o provođenju Reformske agende početkom 2015. godine. Tako je započeo novi proces¹⁵ u izvođenju reformi.

Bosna i Hercegovina je tokom 2016. godine predala aplikaciju za članstvo u Evropskoj uniji. Aplikacija je prihvaćena. Potom je Evropska unija u decembru 2016. godine dostavila Bosni i Hercegovini upitnik sa 3.000 pitanja koji institucije države Bosne i Hercegovine trebaju ispuniti u roku od šest mjeseci. Kad se prihvate odgovori na pitanja u upitniku Evropske unije, uslijediće mišljenje Evropske komisije da li je Bosna i Hercegovina ispunila uslove da dobije status kandidata za članstvo u Evropskoj uniji. Postoji očekivanje da Bosna i Hercegovina status kandidata za članstvo dobije do kraja 2017. godine. To će **zasigurno označiti zaokret** u odvijanju procesa integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju.

3. Nove geopolitičke silnice koje nastaju u svijetu i Evropi i Bosna i Hercegovina

Od 2012. godine nastaju nova društveno-istorijska kretanja u svijetu i Evropi. U zemljama Bliskog istoka Iraku, Libiji, Siriji, Jemenu nastaju ratni sukobi. Islamska država (ISIL) postaje nosilac vojnih aktivnosti u Siriji, Iraku i Libiji. ISIL regrutuje dobrovoljce, koji kad se vrata u svoje zemlje postaju opasnost za terorističku aktivnost. Teroristički napadi u više gradova evropskih zemalja¹⁶ unose strah kod građana i ugrožavaju stabilnost i mir. Više desetina mladih ljudi iz Bosne i Hercegovine otišlo je, kao dobrovoljci, na ratište u Siriju. Velike su opasnosti za sigurnost građana od mogućih terorističkih aktivnosti nakon povratka pripadnika ISIL-a u Bosnu i Hercegovinu.

Opasnosti zbog geopolitičkih promjena dolaze za Bosnu i Hercegovinu i od ratnih sukoba u istočnoj Ukrajini. Dok je trajao ratni sukob u Ukrajini,

¹⁵ Sve političke stranke, i vladajuće i opozicione, u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine potpisale su obavezu za provođenje Reformske agende.

¹⁶ Teroristički napadi su tokom 2015. i 2016. godine izvedeni u gradovima Francuske: Nica i Pariz, i Njemačke: Berlin. Stradalo je više desetina civila. Dvije terorističke akcije izvedene su i u Bosni i Hercegovini od ekstremnih vebabističkih pokreta: ubistvo pripadnika policije u Zvorniku i dva pripadnika Oružanih snaga BiH u Rajlovcu kod Sarajeva.

pripadnici radikalnih skupina iz Srbije i Republike Srpske odlazili su kao dobrovoljci na ukrajinsko ratište kako bi se borili na strani pobunjenih Rusa.

Uticaj Ruske Federacije na društvena kretanja u Bosni i Hercegovini ostvaruje se u Republici Srpskoj u oblasti privrede (prerada i distribucija nafte). Istovremeno se ostvaruje i politički uticaj. U nekoliko svojih posjeta Ruskoj Federaciji Milorad Dodik, predsjednik Republike Srpske, dobio je podršku za svoje radikalne nacionalističke poduhvate. **Tu podršku je dobio i za izvođenje referenduma građana Republike Srpske o 9. januaru, Danu RS-a.** Referendum je održan 25. septembra, neposredno pred lokalne izbore. Politička homogenizacija građana za izlazak na referendum samo je nastavljena u oktobru na lokalnim izborima, na kojima je visoku pobjedu zabilježila stranka Milorada Dodika – SNSD. U atmosferi koja je nastala povodom referenduma o 9. januaru – Danu Republike Srpske, došlo je do podizanja etničkih tenzija. Ponovo je zagovarana i ideja o referendumu za otcjepljenje Republike Srpske iz Bosne i Hercegovine. Tenzije su išle do stvaranja straha da može biti ratnih sukoba.

Geopolitičke promjene su nastajale i u samoj Evropskoj uniji. Pod teretom priliva izbjeglica iz Sirije i s Bliskog istoka narušeni su odnosi između zemalja članica EU u pogledu solidarnosti za prihvat izbjeglica. Mađarska je podigla zid na svojim granicama. Izveden je i referendum o otcjepljenju Velike Britanije iz Evropske unije. To je samo po sebi uticalo na nestabilnost u funkcionisanju institucija Evropske unije. Dodatne teškoće u funkcionisanju Evropske unije dolaze zbog jačanja desničarskih stranaka u zemljama članicama Evropske unije. Ove stranke zagovaraju izlazak svojih zemalja iz Evropske unije. Najradikalniji zahtjev dolazi od Marine Le Pen, liderke Nacionalnog fronta u Francuskoj.¹⁷

4. Kako prevenirati opasnosti za Bosnu i Hercegovinu koje dolaze zbog geopolitičkih promjena u svijetu i Evropi?

I pored angažovanja međunarodne zajednice na provođenju **Dejtonskog mirovnog sporazuma država Bosna i Hercegovina** permanentno prolazi kroz dvije krize. One su međusobno povezane. Radi se o **krizi socijalno-ekonomskog razvoja i krizi političkog upravljanja.**

Kriza socijalno-ekonomskog razvoja u socijalnoj zbilji ispoljava se u tome da Bosna i Hercegovina ima 40% nezaposlenih radno sposobnih građana. Zatim, Bosna i Hercegovina ima više od 400.000 penzionera, od kojih 60% primaju penziju u visini 350 KM (175 eura). Uz sve to, 30% stanov-

¹⁷ Vidi šire: Ana Muhar: „Pobjeda Marine Le Pen, udarac koji Evropa neće preživjeti, *Jutarnji list* – Magazin, subota, 11. 2. 2017, str. 58-60.

ništva živi ispod granice siromaštva. Godišnje iz Bosne i Hercegovine, prevashodno iz ekonomskih razloga, iseljava više desetina hiljada mladih ljudi. Prema procjenama nevladinih organizacija u toku 2016. godine iz Bosne i Hercegovine je iselilo 80.000 građana. Socijalno nezadovoljstvo građana je u stalnom porastu.

Kriza političkog upravljanja iskazuje su u nemogućnosti vladajućih parlamentarnih stranaka da u Parlamentu Bosne i Hercegovine **izgrade konsenzus o razvoju države Bosne i Hercegovine do nivoa njene ekonomsko-političke održivosti i dobijanja članstva u Evropskoj uniji.**

Radi se o tome da su nacionalne stranke izvedene na etničkoj osnovi učvrstile svoju moć na etničkom pluralizmu. To su od 1990. godine tri etničke stranke: SDS, SDA i HDZ BiH, a od 2006. godine SNSD je odmijenio SDS. One su nametnule ekskluzivno pravo da predstavljaju svoje narode: srpski, bošnjački i hrvatski.¹⁸ Na toj osnovi vode zatvorene etnonacionalne politike i u međusobnom dogovoru upravljaju državnim resursima. Upravljanje na dijelu prostora gdje živi većina jednog naroda **javlja se u obliku jednopartijskog monopola, kao na primjer vršenje vlasti HDZ-a BiH u kantonima sa hrvatskom većinom i vršenje vlasti SDA u kantonima sa bošnjačkom većinom.** Slično je i u vršenju vlasti SNSD-a u Republici Srpskoj. **U entitetskim i državnom parlamentu etničke stranke ne primjenjuju demokratski postulat u formiranju parlamentarne većine. Zapravo ne formiraju parlamentarnu većinu na temelju sporazuma o programskoj koaliciji.** Umjesto toga obrazuju se **partnerstva u vršenju vlasti.** Nakon provedenih izbora podijele se resori u vlasti, a donošenje zakona u parlamentu se **prepušta neizvjesnosti.** Ovaj metod vladanja kontinuirano se primjenjuje u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. Odlučivanje o zakonima u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine otežava i usporava i primjena entitetskog glasanja (dobijanje entitetske saglasnosti). Zbog toga Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine nema **potrebnu dinamiku odlučivanja u donošenju reformskih zakona. Moć parlamenta je u rukama lidera vladajućih stranaka.** Na primjeru neuspjeha u donošenju amandmana na Ustav BiH kojim bi se provela presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu „Sejdić i Finci“ u vremenu od 2009. do 2014. godine pokazalo se kako su lideri političkih stranaka uzurpirali parlamentarnu **demokratiju i pretvorili je**

¹⁸ Nakon apsolutne pobjede na prvim višestranačkim izborima 1990. godine tri etničke stranke: SDA, SDS i HDZ BiH su podijelile vlast po ključu: 5 za SDA; 4 za SDS i 3 za HDZ BiH. Tako je uvedeno neke vrste vlasništvo nad državnim resursima. Uz to su nacionalne stranke uvele političko stajalište da su one **jedini autentični predstavnici interesa triju naroda,** Vidi: Muhamed Filipović, *Bosna i Hercegovina: Najvažnije geografske, demografske, historijske, kulturne i političke činjenice*, Compact, Sarajevo, 1997, str. 109.

u partitokratiju tako što su odlučivali izvan parlamenta. Nemoć postizanja konsenzusa između vladajućih stranaka da upravljaju razvojem države Bosne i Hercegovine u vremenu od 1996. do 2009. godine odmjenjivao je visoki predstavnik međunarodne zajednice donošenjem odluka i zakona po osnovu bonskih ovlasti.

Postavlja se pitanje na kojim idejama i političkim projektima je moguće zaustaviti siromaštvo i stagnaciju u ekonomskom razvoju.

Istovremeno se postavlja pitanje na kojim idejama i projektima je moguće izmijeniti **model političkog upravljanja** koji je više od **20 godina zasnovan na partnerstvu vladajućih stranaka umjesto na modelu upravljanja zasnovanog na koalicionom političkom programu.**

Najveći problem u ekonomskom razvoju je nepostojanje cjelovite politike reformi u polju socijalnog i ekonomskog razvoja. Tokom postsocijalističke tranzicije privatizirana i ugašena preduzeća zasnovana na državnoj svojini nisu u potrebnoj dinamici zamijenjena formiranjem malih i srednjih preduzeća na privatnoj osnovi. **Dovedena je u pitanje proizvodna moć društva. Veliki broj radništva je osiromašen nakon privatizacije preduzeća.**¹⁹ Vlasti se ne bave **ekonomijom u proizvodnoj sferi.** Fokusirane su na zaduživanje kod Međunarodnog monetarnog fonda kako bi se finansirala razgranata administracija. Nasuprot tome, jedan broj opština sa **inicijativom svoje lokalne vlasti osmišljava i realizuje projekte lokalnog ekonomskog i infrastrukturnog razvoja.** U tome prednjače opštine: Tešanj, Doboj, Tuzla, Teslić, Gračanica, Prnjavor, Vitez, Laktaši, Gradačac, Srebrenik, Široki Brijeg, Goražde, Bijeljina, Grude, Banja Luka, Novi Grad Sarajevo i druge.

Zaokret u ekonomskom razvoju moguće je postići novim pristupom i odnosom institucija Evropske unije **prema poticanju lokalnog ekonomskog i infrastrukturnog razvoja.** Jedna od ideja, a ona u stručnim krugovima dugo postoji, jeste **formiranje ureda Delegacije Evropske unije** u Bosni i Hercegovini u većim gradskim centrima: Tuzli, Mostaru, Banjoj Luci, Doboju, Bihaću, Livnu, Prijedoru, Bijeljini, Trebinju, Zvorniku, Jajcu, Širokom Brijegu, Goraždu.

Ovi uredi bi pomogli oblikovanju razvojnih projekata u lokalnim zajednicama i njihovo finansiranje **iz sredstava evropskih fondova.** Na temelju prirodnih bogatstava i ljudskih resursa mogle bi se razviti proizvodne aktivnosti u oblasti **proizvodnje hrane, prerade ljekobilja, drvne industrije, metalne industrije, elektroindustrije i proizvodnje elektroenergije iz**

¹⁹ Pokušaj za održavanje proizvodnje ispoljen je sindikalnom borbom radnika da sopstvenom organizacijom održe proizvodnju u Tvornici deterdženata u Tuzli i Tvornici stolica „Konjuh“ u Živinicama.

obnovljivih izvora. U projektima lokalnog razvoja svoje mjesto bi dobili i projekti **izgradnje brzih cesta između gradova**, na primjer brze ceste od Sarajeva prema Tuzli, Goraždu, Foči, Višegradu, Kiseljaku, Vitezu, Travniku. Od Banje Luke kao regionalnog centra brze ceste bi se gradile prema Prijedoru, Sanskom Mostu, Bihaću, Tesliću, Doboju, Jajcu. Brze ceste bi se gradile i povezivale opštinske centre u regionalnom prostoru gradova Mostara, Tuzle i Zenice.

Nova radna mjesta bi se kreirala na konceptu lokalnog ekonomskog i infrastrukturnog razvoja i potporom iz evropskih fondova. Valja podsjetiti da je model lokalnog ekonomskog razvoja u liderstvu Konrada Adenauera pedesetih godina XX stoljeća u Saveznoj Republici Njemačkoj doveo i do ubrzane obnove gradova i industrijske proizvodnje u njima, a preko toga do ekonomskog prosperiteta Zapadne Njemačke.

5. Mogućnost oblikovanja široke koalicije za evropsku pravnu državu Bosnu i Hercegovinu

Model političkog upravljanja razvojem države Bosne i Hercegovine na nivou entitetskih parlamenata i Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine moguće je mijenjati u korist cjeline interesa građana **novim pristupom u oblikovanju parlamentarne većine** kako u entitetima tako i u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. **Jer nestabilne parlamentarne većine odlažu razvoj i destabiliziraju državu.** Taj novi pristup podrazumijeva **fokusiranje na strateški cilj društvenog razvoja Bosne i Hercegovine na početku XXI stoljeća. Taj cilj je integracija države Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju i NATO-savez.** Ovaj cilj ima socijalnu osnovu u većinskoj volji građana da njihova država postane članica EU (istraživanja javnog mnijenja **potvrđuju da 75-80% građana** ima pozitivno opredjeljenje da država Bosna i Hercegovina postane članica EU).

Za ostvarenje ovog cilja, a posebno za ubrzanje integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, nužno je **oblikovati model široke koalicije političkih stranaka za evropsku pravnu državu Bosnu i Hercegovinu.** U ovoj koaliciji mjesto bi imale one parlamentarne stranke koje osvoje 10% i više povjerenja u izbornom tijelu Bosne i Hercegovine. Ovakav preokret je moguć samo uz angažovanje i pritisak specijalnog predstavnika EU.

Takva široka koalicija imala bi javni program i za njegovo provođenje odgovarala bi građanima i sveukupnoj demokratskoj javnosti.

Nakon dobijanja statusa kandidata za članstvo Bosne i Hercegovine u EU, a to se očekuje u 2017. godini, slijedi poziv za pregovore o članstvu. U okviru prihvatanja uslova iz pregovaračkih poglavlja Bosna i Hercegovina će ubrza-

no donositi zakone kojim se u pravni sistem ugrađuje evropska pravna stečevina. U tom kontekstu prvi zaokret se javlja u nužnosti ustavne promjene radi usvajanja evropske **klauzule u Ustavu Bosne i Hercegovine** (većina zemalja na putu ka članstvu u EU je prolazila taj put). Time bi se omogućilo ubrzano donošenje evropskih zakona u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. Dovelu bi to i do nove dinamike u izvođenju reformi i do ispunjenja uslova za članstvo u Evropskoj uniji. **A ubrzanje procesa integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju javlja se ne samo kao unutrašnja nužnost već i izvanjska, jer se pogoršavaju geopolitička kretanja u Evropi i svijetu. Ta kretanja mogu dovesti do usporavanja ostvarivanja strategijskog cilja integracije države Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju.** Utoliko više **ubrzanje integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju postaje pitanje svih pitanja** u sljedećim godinama društvenog razvoja Bosne i Hercegovine.

6. Zaključak

Nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine država Bosna i Hercegovina je dobila novu geopolitičku osnovu za opstojnost i politički razvoj. Ta osnova se ogleda u internacionalizaciji bosanskog pitanja, što znači i angažovanje međunarodne zajednice i Evropske unije u izgradnju mira i demokratskih institucija države Bosne i Hercegovine.

Postratna obnova i integracija bosanskohercegovačkog društva i države odvijale su se u znatnoj mjeri uspješno sve dok su trajale bonske ovlasti visokog predstavnika međunarodne zajednice. Te ovlasti su omogućile da se pokrenu i realizuju brojne reforme. Te reforme su vodile pristupanju Bosne i Hercegovine članstvu u Evropskoj uniji.

Od 2008. godine Bosna i Hercegovina potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju ulazi u ugovorni odnos sa Evropskom komisijom. Međutim, od tog vremena prestaje upotreba bonskih ovlasti visokog predstavnika međunarodne zajednice. Istovremeno, od parlamentarnih izbora 2006. godine u javni prostor agresivno ulazi nacionalistička retorika. Ta retorika utiče na stvaranje nepovoljnog društvenog ambijenta za socijalni i ekonomski razvoj. Nezadovoljstvo građana socijalnim i ekonomskim stanjem eskaliralo je početkom 2014. godine u obliku građanskih protesta.

Građanski protesti su uticali na **oblikovanje novog pristupa institucija Evropske unije prema pitanju ubrzanja integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju.** Osnovu za novi pristup Evropske unije prema Bosni i Hercegovini dala je **njemačko-britanska inicijativa 2015. godine.** Ovom inicijativom oblikovano je stajalište da **fokus društvenog razvoja Bosne i Hercego-**

vine bude **okrenut socijalnim i ekonomskim pitanjima**. Sve parlamentarne stranke, i vladajuće i opozicione, potpisale su Reformsku agendu 2015. godine. Tokom 2016. godine Bosna i Hercegovina je aplicirala za članstvo u EU. Postoje dobri izgledi da Bosna i Hercegovina u 2017. godini dobije status kandidata za članstvo u EU.

Veoma je bitno potcrtati da **ubrzanje** integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju **istovremeno znači jačanje stabilnosti države u svim aspektima njenog razvoja**. **Ubrzanje integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju znači mogućnost preveniranja opasnosti za Bosnu i Hercegovinu koja dolazi zbog promjene geopolitičkih kretanja u Evropi i svijetu**, a posebno zbog opasnosti koje dolaze od terorizma i jačanja uticaja Ruske Federacije i Turske na Balkanu. Jedna od **novih mogućnosti** koja na unutrašnjem planu političkog razvoja Bosne i Hercegovine može prevenirati opasnosti od negativnih geopolitičkih silnica prema Bosni i Hercegovini jeste **uvođenje modela široke koalicije parlamentarnih stranaka sa ciljem da se sve političke energije posvete ubrzanju integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju**.

Literatura

- Begić, Kasim: *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma*, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997.
- Donia, Robert: *Iz Skupštine Republike Srpske 1991-1996 – Izvodi iz izlaganja poslanika Skupštine Republike Srpske kao dokazni materijal na Krivičnom tribunalu u Hagu*, University Press-Fondacija istina, pravda, pomirenje, Sarajevo/Tuzla, 2012.
- Filipović, Muhamed: *Bosna i Hercegovina: Najvažnije geografske, demografske, historijske, kulturne i političke činjenice*, Compact, Sarajevo, 1997.
- Muhar, Ana: „Pobjeda Marine Le Pen udarac koji Evropa neće preživjeti, *Jutarnji list – Magazin*, subota, 11. 2. 2017.
- Pejanović, Mirko: *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Šahinpašić, Sarajevo, 2005.
- Pejanović, Mirko: *Ogledi o državnosti i političkom razvoju BiH*, Šahinpašić, Sarajevo/Zagreb, 2012.
- Pejanović, Mirko: *Država Bosna i Hercegovina i demokratija*, University Press, Sarajevo, 2015.
- Politički pluralizam u Sloveniji i Bosni i Hercegovini*, urednici: Danica Fink Hofner i Mirko Pejanović, Promocult, Sarajevo/Ljubljana, 2006.

BOSNIA AND HERZEGOVINA AND GEOPOLITICAL CHANGES IN EUROPE AND THE WORLD IN THE BEGINNING OF 21ST CENTURY

Summary

Bosnia and Herzegovina in the beginning of 21st century exists and develops within the geopolitical frame that is created by Dayton Peace Agreement in 1995. This frame for the peace political solution for the war in Bosnia and Herzegovina is produced by leading world powers within the Contact Group: USA, Russian Federation, Great Britain, France and Germany.

Post war and post Dayton peace structuring and democratic institutions building in Bosnia and Herzegovina are provided by engagement of International Community and European Union. Economic, social and political development have had successful stream in the period of functioning of so called Bonn's authorisation where the High Representative of International Community could authorise the legislature on a temporary basis.

High Representative had declared 800 decisions in the period of 1999-2007.

This replaced the lack of consensus among the ruling political parties in decision making processes and governing of state development of Bosnia and Herzegovina.

Since 2008, Bosnia and Herzegovina has a contract relation with European Union based upon the Stabilization and Association Agreement.

Strengthening of nationalistic rhetoric since 2006 has created the economic, social and political crisis of Bosnia and Herzegovina's development. In the zenith of this crisis there were protests of citizens in the February 2014.

Development stagnation of Bosnia and Herzegovina gained the positive inversion since 2015 when the German-British initiative started new approach of European Union towards the possible speediness of Bosnia and Herzegovina's integration in the European Union.

Geopolitical changes in the world and European Union can create negative influence on the development stability of Bosnia and Herzegovina. This article elaborates economic and political processes, that within the historical process of Bosnia and Herzegovina's integration in the EU can be the gate for those influences coming from geopolitical changes in the European Union and worldwide. There are two components that create this kind of gate: acceleration of EU integration and creation of wide coalition of parliamentary political parties for the European state of Bosnia and Herzegovina.

Mirko Pejanović

Key words: European Union, Bosnia and Herzegovina, Council of Europe, geopolitics, Contact Group, Dayton Peace Agreement, Republica Srpska, Federation of Bosnia and Herzegovina, Parliament Assembly of Bosnia and Herzegovina, High Representative of International Community, geopolitical forces in the world, wide coalition of parliamentary parties for European Bosnia and Herzegovina, Germany, Great Britain, reform agenda, citizens' protests, Syria, Libya, Iraq, Islamic state (ISIL), terrorism.